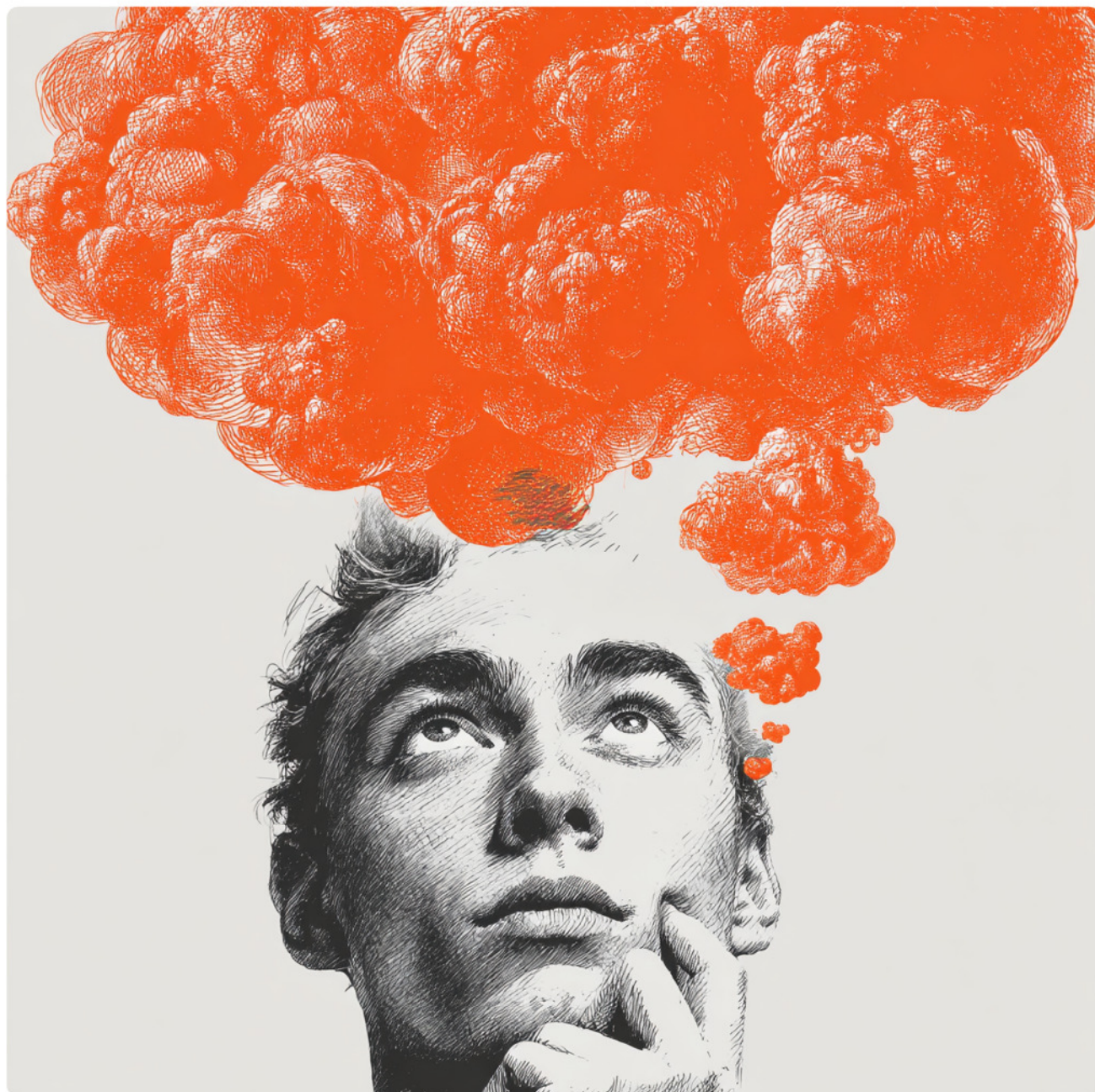

Huskeregler i dansk grammatik

Dansk

Navn: _____

Klasse: _____

Indholdsfortegnelse

Ordforvekslinger	2 - 3
Endelserne -ene og -ende og Ejefald	4
Et eller flere ord	5 - 6
Bindestreger og Adverbielt -t (biords-t)	7
Adverbielt -t (biords-t)	8
Stort bogstav	9
Sætningsanalyse	10 - 11
Komma	12 - 13

Ordforvekslinger

Ad eller af?

Ad og *af* udtales som regel ens, og derfor kan man let komme i tvivl om, hvilket ord der er det rigtige.

ad	af
Ad bruges om en bevægelse <i>langs med, gennem, imod</i> eller <i>hen over</i> noget, fx • Vi kørte ad landevejen hjem (langs med) • Jeg kigger ud ad vinduet (gennem).	Af bruges om en bevægelse <i>væk fra</i> noget eller om en årsag, fx • Jeg faldt ud af sengen (væk fra) • Han græd af glæde (årsag).

I nogle tilfælde kan du valgfrit bruge *ad* eller *af*, fx *Hunden gæde **ad/af** os*.

Ligge eller lægge?

Mange har svært ved at kende forskel på udsagnsordene *ligge* og *lægge*. Reglen er, at hvis der er et genstandsled (objekt) i sætningen, skal man bruge *lægge*, og ellers bruger man *ligge*.

Huskeregul → Stil spørgsmålet: **stille** eller **i bevægelse**?

ligge	lægge
Hvis det er noget, der ligger stille, skal det være <i>ligge</i>: • Han ligger i haven og læser. • Nøglerne ligger på bordet (intet objekt).	Hvis det er en bevægelse, skal det være <i>lægge</i>: • Hun går ind og lægger sig på sengen. • Jeg lægger nøglerne på bordet (nøglerne = objekt)

Sådan bøjes *ligge* og *lægge* i de forskellige tider:

Navneform	Nutid	Datid	Førnutid
<i>ligge</i>	<i>ligger</i>	<i>lå</i>	<i>har ligget</i>
<i>lægge</i>	<i>lægger</i>	<i>lagde</i>	<i>har lagt</i>

For eller får?

Ordene *for* og *får* udtales næsten ens – derfor kan det være svært at skelne mellem dem.

Huskeregul → Hvis du kan erstatte ordet med '**må få**', så er *får* det rigtige ord.

for	får
<i>For</i> skal du bruge, når det <i>ikke</i> betyder modtager: • <i>Mie er træt, for hun har været vågen hele natten.</i> • <i>Der er for meget ketchup i burgeren.</i> • <i>Jeg er så glad for min kat.</i>	<i>Får</i> er et udsagnsord, der betyder modtager, fx at modtage en gave. • <i>Alle børnene får en gave.</i> • <i>De håber, at de får tid nok til at lave opgaverne.</i>

Nogen eller nogle?

Da *nogen* og *nogle* udtales næsten ens [noen], kan det være svært at lytte sig frem til, hvilket ord der er det rigtige at bruge.

Huskeregul → Hvis du kan tilføje '**overhovedet**' eller '**som helst**', skal det være *nogen*, og hvis du kan tilføje '**få**', er det *nogle*.

nogen	nogle
<i>Nogen</i> betyder <i>en eller anden</i> eller <i>nogen som helst</i> . • <i>Der er (overhovedet) ikke nogen rene tallerkener i skabet.</i> • <i>Er der (overhovedet) nogen, der kan tage min vagt i morgen?</i>	<i>Nogle</i> betyder <i>flere, visse</i> eller <i>enkelte</i> . • <i>Det var kun nogle (få) af hans venner, der skulle se kampen.</i> • <i>Jeg har nogle (få) snacks, jeg kan tage med i aften.</i>

Endelserne -ene og -ende

Man kommer nemt til at bytte om på endelserne *-ene* og *-ende*, da de udtales ens.

Forskellen er, at

- **-ene** sættes på **navneord** i bestemt form flertal
- **-ende** sættes på **udsagnsord** i lang tillægsform og **tillægsord** lavet af **udsagnsord**.

Huskeregul: Du kan huske det på, at **n** er for **navneord**, og **d** er for **udsagnsord**.

Her er et nogle eksempler:

Navneord	Udsagnsord	Tillægsord
<i>Hun var med til alle løbene.</i> (= et løb, alle løbene)	<i>Han kom løbende ned ad gangen.</i> (= han løb)	<i>Se den løbende varme stearin.</i> (= stearinen løb)
<i>Man kunne høre hulkene gennem væggen.</i> (= et hulk, alle hulkene)	<i>Hun brød hulkende sammen.</i> (= hun hulkede)	<i>Det hulkende barn spurgte efter sin mor.</i> (= barnet hulkede)
<i>Tak for snakken og alle grinene.</i> (= et grin, alle grinene)	<i>"Det ser sjovt ud," sagde han grinende.</i> (= han grinede)	<i>det grinende publikum</i> (= publikummet grinede)

Ejefald

Ejefald er en endelse, vi bruger til at vise, at nogen ejer noget. På dansk har vi tre forskellige ejefaldsendelser: **s**, **'s** og **'**.

Vi sætter s på:	Eksempler:
ord, der ikke ender på s, x eller z	<i>Jespers kat</i>
forkortelser, der ender med punktum	<i>Kbh.s borgmestre</i>
ordenstal	<i>Margrethe 2.s børn</i>

Vi sætter ' på:	Eksempler:
ord, der ender på s, x eller z	<i>Max' hundehvalp</i>
forkortelser, der ender på s, x eller z	<i>denne sms' indhold</i>

Vi sætter 's på:	Eksempler:
forkortelser, der ikke ender på et punktum	<i>USA's præsident</i>
taltegn og symboler	<i>side 5's tabel.</i>

Bogstavforkortelser, der kan udtales som ord

Bogstavforkortelser, der kan udtales som ord, og som ikke ender på et punktum, får enten **s** eller **'s** på i ejefald, fx *NATO's* eller *NATOs*.

Et eller flere ord

Man kan nemt komme i tvivl om, hvornår man skriver noget i ét eller flere ord. Her har du nogle af de vigtigste regler:

Sammensatte ord med navneord

Sammensatte navneord skal skrives i ét ord. En huskeregel er, at du kan høre forskel, når du læser ordet højt.

Hvis du kun lægger **tryk ét sted**, skal ordet skrives i **ét ord**, fx

- **Huskereglen er vigtig** (kun tryk på hus = et ord).

Hvis du lægger tryk to steder, skal det skrives i **to ord**, fx

- *Kan du huske reglen?* (tryk på hus og reg = to ord)

Bindestrøg

Hvis den ene del af et sammensat ord er et **tal**, **symbol** eller en **forkortelse**, bruger man en **bindestreg**, fx

- *e-mailadresse*
- *12-årig*
- *p-plads*

Talord

Talord skrives i et eller flere ord efter følgende regler:

Talord **under 100** skrives i **ét ord**, fx

- femogtyve
- otteogtres

Talord **over 100** skrives i **flere ord**, fx

- fire hundrede
- to tusinde

Forholdsord med styrelse

Der findes en række ordforbindelser, der som hovedregel skrives i **to ord**, hvis de bruges som forholdsord og derfor har en styrelse.

Hvis du kan spørge med *hvad*, har ordet en styrelse, og så skal det som hovedregel skrives i to ord, fx

- *Hvad gik vi ud ad?* Vi gik **ud ad** bagdøren.
- *Hvad går det op ad?* Det går **op ad** bakke.

Biord

Når ordene bruges som et biord (dvs. ikke har en styrelse), skal de skrives i **ét ord**, fx

- *Hun kom først **bagefter**.*
- *Har du en bluse **indenunder**?*

Valgfrihed

Der er også en række forbindelser, der valgfrit kan skrives i **ét eller to ord**, når de har en styrelse:

• bag efter/bagefter• bag i/bagi• bag om/bagom• bag på/bagpå• bag ved/bagved• inden for/indenfor• inden i/indeni• inden om/indenom• inden under/indenunder• neden for/nedenfor• neden om/nedenom• neden under/nedenunder	• oven for/ovenfor• oven i/oveni• oven om/ovenom• oven over/ovenover• oven på/ovenpå• over for/overfor• uden for/udenfor• uden om/udenom• uden over/udenover• uden på/udenpå• ud over/udover

Bindestreger

I almindelige sammensatte ord sætter man ikke bindestreger, medmindre de er nødvendige for forståelsen af ordet.

I skemaet kan du se, hvornår man skal bruge bindestreg:

I sammensatte ord med fælles ord del	• skoleelever og -lærere (i stedet for skoleelever og skolelærere) • frugt- og grøntafdeling
I sammensætninger med forkortelser	• sms-besked • S-tog
I sammensætninger med tal eller symboler	• 18-årig • &-tegn
I sammensætninger med sidestillede led	• olie-eddike-dressing • skole-hjem-samtale
I gruppesammensætninger (sammensætninger, hvor første eller sidste led består af mere end et ord)	• bland selv-slik eller bland-selv-slik • tag selv-bord eller tag-selv-bord

Adverbielt -t (biords-t)

Et adverbium (biord) er et ord, der fortæller noget om bl.a. **tid**, **sted**, **måde**, **grad** eller **udtrykker en holdning**.

Nogle biord er dannet af tillægsord, og her kan det ofte være svært at høre, om der skal -t bag på ordet eller ej – især ved de ord, der ender på -ig, -lig og -vis.

Måde og tid

Når biordet beskriver måde eller tid, så skal der altid -t på, fx

• Jeg vasker koppen grundigt	= måde
• Jeg står tidligt op om morgenen	= tid

Ved tidsadverbialerne *bestandig*, *evig*, *foreløbig*, *idelig*, *nylig*, *samtidig* og *sluttelig* er -t dog valgfrit.

Grad

Når biordet beskriver graden, skal der altid **-t** på, når det står som et selvstændigt sætningsled, fx

- *Jeg elsker hende **inderligt***

Når biordet beskriver graden og lægger sig til et adjektiv, er **-t** valgfrit, fx

- *Du er ikke i **særlig(t)** godt humør*

Sted og holdning

Når biordet beskriver sted eller en holdning, er det **valgfrit**, om man vil sætte **-t** på, fx

- *Huset skal males **udvendig(t)*** = **sted**
- ***Personlig(t)** synes jeg, det er en god idé* = **holdning**

Der er andre tilfælde, hvor **-t** kan være **valgfrit**. Tillægsord, der ender på **-vis**, har valgfrit **-t**, når de bruges som biord:

- *Vi er **delvis(t)** enige.*

Stort bogstav

På dansk skrives de fleste ord i tekster med små bogstaver, og man kan nemt komme i tvivl om, hvornår man så skal skrive et ord med stort begyndelsesbogstav.

Her skriver man med stort bogstav:	Eksempler:
I første ord i en tekst eller et nyt afsnit	<i>Det er ved at blive mørkt.</i>
Efter punktum, spørgsmål og udråbstegn	<i>Hvad er klokken? Den er allerede otte! Lad os komme afsted.</i>
Efter kolon, hvis der kommer en helsætning efter	<i>Så er det besluttet: Vi sætter huset til salg.</i>
I egennavne, dvs. navne på • unikke personer • unikke steder • unikke ting • unikke bygninger	<i>Lise Marie Hansen</i> <i>Slotsgade</i> <i>Odense</i> <i>Spanien</i> <i>Koranen</i> <i>Christiansborg</i>
I overskrifter	<i>Artiklens overskrift er "Årets varmeste dag".</i>
I titler	<i>Bogen hedder "Menneskets bedste ven".</i>

Sætningsanalyse

I en sætning er der forskellige led. Der er altid et **udsagnsled** og et **grundled** og ofte også et **genstandsled**. Når der er et genstandsled, er der tit også et **hensynsled**.

Udsagnsleddet O beskriver, hvad der gøres i sætningen. Det er altid et udsagnsord, men det kan også godt bestå af flere, fx *har været* eller *er kørt*. Man finder udsagnsleddet ved først at finde det ord, hvor man kan sætte **jeg** foran. Derefter ser man, om ordet hører til andre udsagnsord. Alle udsagnsordene, der hører sammen, er ét udsagnsled.

Grundledet X er den, der gør noget i sætningen. Det er tit et eller flere navneord eller navne. Man finder grundledet ved at spørge: **hvem + udsagnsled?**

Genstandsleddet △ er det, der gøres noget med. Man kan finde leddet ved at spørge: **hvad + udsagnsled + grundled?**

Hensynsleddet □ er som regel den, man giver noget til. Det er ofte et navneord eller et stedord. Man kan finde hensynsleddet ved at spørge: **til hvem + udsagnsled + grundled + genstandsled?**

Eksempel med alle fire sætningsled: *Trine giver sin far en fødselsdagsgave.*

Hvad kan man sætte **jeg** foran? *Giver* → Derfor er **giver** udsagnsled.

Hvem giver? *Trine* → Derfor er **Trine** grundled.

Hvad giver Trine? *En fødselsdagsgave* → Derfor er **en fødselsdagsgave** genstandsled.

Til hvem giver Trine en fødselsdagsgave? *Sin far* → Derfor er **sin far** hensynsled.

Her kan du se sætningen med de forskellige led:

Trine **giver** **sin far** **en fødselsdagsgave.**
X O □ △

Et sætningsled, der også ofte optræder, er **biled**.

Biled ~ fortæller noget om tid, sted, måde, årsag, grad, holdning og lignende. Billedet er ofte et biord, en ledsætning eller en forholdsordsforbindelse. Der kan sagtens være flere biled i en sætning. Man finder biledet ved at stille hv-spørgsmål som **hvor, hvornår, hvordan, hvorhen, hvor længe** og **hvorfor**?

Eksempler:

Nu kører vi hjemad.

Hvornår kører vi? Nu → Derfor er **nu** biled.

Hvor kører vi hen? Hjemad → Derfor er **hjemad** også biled.

Kampen er aflyst på grund af regn.

Hvorfor er kampen aflyst? På grund af regn → Derfor er **på grund af regn** biled.

Nogle gange er der også et **omsagnsled til grundled** ⊗. Dette led beskriver grundledet i sætningen. Man kan sætte lighedstegn mellem grundledet og omsagnsled til grundled.

Omsagnsled til grundled optræder især, når udsagnsleddet er udsagnsord som *være, hedde, blive* og *kaldes*. Man finder det ved at spørge **hvem/hvad + udsagnsled + grundled?**

Eksempler:

Hunden hedder Walter.

Hvad hedder hunden? Walter → Derfor er **Walter** omsagnsled til grundled.

Manden i jakkesættet er chef.

Hvad er manden i jakkesættet? Chef → Derfor er **chef** omsagnsled til grundled.

Komma

Vi sætter kommaer i en tekst for at gøre den lettere at læse. Så bliver det tydeligere, hvad der hænger sammen.

Der findes mange kommaregler, men her er de vigtigste:

Opremsninger

Man sætter komma i opremsninger, der hvor der kunne have stået et **og**, **men** eller **eller**, fx

- *Vil du have vand, mælk eller saftevand?*
(*Vil du have vand (eller) mælk eller saftevand?*)
- *Jeg har købt vaskemiddel, vindruer og bind.*
(*Jeg har købt vaskemiddel (og) vindruer og bind.*)

Selvstændige sætningsdele

Man sætter kommaer ved selvstændige sætningsdele, der vil kunne udelades, uden at sætningen bliver meningsløs. Det kan fx være:

forklarende tilføjelser som navnetillæg:

- *Min mormor, Grethe, fylder 70 år.*

forklaringer eller præciseringer:

- *Sejlturen blev aflyst, bl.a. på grund af vejret.*

parentetiske sætninger:

- *Mine sko, som i øvrigt er blevet for små, er gået i stykker.*

Komma mellem helsætninger

Man sætter komma mellem helsætninger (sætninger, som kan stå alene). Du kan kende dem på, at de som regel er forbundet med bindeordene **og**, **men**, **eller**, **så** eller **for**:

- *Vi laver mad, og de andre dækker bord.*
- *Jeg gider ikke, men jeg gør det alligevel.*

Komma før ledsætninger (startkomma) – VALGFRIT

Kommaerne før ledsætninger (startkomma) er valgfri. Hvis man vælger at sætte dem, skal man gøre det i hele sin tekst.

Man kan tit kende ledsætningerne på, at de begynder med et underordnende bindeord, fx **at, fordi, som, der, selvom, mens**:

- *Jeg synes, at du er sød.*
- *Hun gør det, fordi hun har lyst.*
- *Vi gik udenfor, selvom det var koldt.*

Komma efter ledsætninger (slutkomma)

Man sætter altid komma efter en ledsætning (slutkomma), uanset om man har valgt startkomma til eller fra:

- *Inden du går, skal jeg lige spørge dig om noget.*
- *Hvis det regner, bliver vi hjemme.*

Komma foran **men**

Det er altid korrekt at sætte komma **foran men**. Hvis det indleder en sætning, *skal* der være komma – ellers er det valgfrit:

- *Hun ville handle ind, men butikken havde lukket.*
- *Jeg er træt(,) men glad.*

